

Utmåling og gjennomføring av straff:

Utvalgte artikler fra tre festskrifter

Førsteamanuensis, ph.d. Morten Holmboe

Førsteamanuensis, ph.d. Morten Holmboe, cand.jur., UiO 1989. Nå ansatt ved Politihøgskolen. Tidligere bl.a. førstestatsadvokat ved Riksadvokatembetet, kontorsjef hos Sivilombudsmannen og lovrådgiver i Justisdepartementet, Lovavdelingen. E-post: morhol@pfs.no

---

Festskrifter inneholder gjerne en rik flora av artikler fra sentrale praktikere og teoretikere, men trykkes sjelden i store opplag. Den som går gjennom innholdsfortegnelsene, vil se at det i disse tykke bøkene ofte finnes skjulte perler. Mens det etter hvert gis ut en del bøker med felles temaer, er festskriftenes sjarm at det felles temaet er den personen eller institusjonen som feires. Det gir gjerne et utvalg av artikler som er så bredt at få vil lese dem alle, men som gir mulighet til nye impulser. Man skal ikke alltid gå forbi det ukjente.

I 2015 og 2016 ble det utgitt flere festskrifter og jubileumsskrifter. Dette heftet av Tidsskrift for strafferett inneholder utvalgte artikler fra tre av dem:

- *Lov, sannhet, rett. Norges Høyesterett 200 år*. Redigert av Tore Schei, Jens Edvin A. Skoghøy og Toril M. Øie. Universitetsforlaget, Oslo 2015.
- *Rettsavklaring og rettsutvikling. Festskrift til Tore Schei*. Redigert av Magnus Matningsdal, Jens Edvin A. Skoghøy og Toril M. Øie. Universitetsforlaget, Oslo 2016.
- *Lov, liv og lære. Festskrift til Inge Lorange Backer*. Redigert av Hans Christian Bugge, Hilde Indreberg, Aslak Syse og Arnulf Tverberg. Universitetsforlaget, Oslo 2016.

Det er flere vektige artikler om strafferett og straffeprosess mellom disse peremene som det ikke har vært plass til her. (Innholdsfortegnelsene er tilgjengelige på Universitetsforlagets hjemmeside.) Dette heftet er konsentrert om artikler om utmåling eller gjennomføring av straff.

Heftet innledes med høyesterettsdommer Magnus Matningsdals artikkel «Høyesterett som straffedomstol – straffutmåling», fra *Lov, sannhet, rett*, s. 548–595. Matningsdal går gjennom statistikk om hvor mange straffesaker Høyesterett har behandlet siden to-instansreformen trådte i kraft, og utviklingen innen straffutmåling i de senere år. Han redegjør grundig for økningen av minstestrafte og den nyere praksis med å angi normalstraffenivå i lovforarbeider.

Ettersom bakgrunnen for Stortingets presiseringer synes å være en kritikk av domstolenes «Zug zur Milde», maner det for øvrig til ettertanke at normalstraffenivået er fire års fengsel for straffebud som har strafferamme fra tre til femten års fengsel (straffeloven § 292 og § 300). Her har altså også lovgiveren angitt at normalstraffenivået skal ligge på under en tredjedel av øvre strafferamme, og bare litt over minstestrafte.

Riksadvokat Tor-Aksel Busch skriver i samme jubileumsskrift (s. 596–616) om «Høyesterett som straffedomstol sett med påtalemyndighetens øyne». Busch skriver om alle de tre ankegrunnene lovanvendelse, straffutmåling og saksbehandling. Han fremholder at de økte minstestrafte og stramme normalstraffenivåer delvis skyldes at Høyesterett ikke tidligere hadde tatt inn over seg Stortingets signaler om hevet straffenivå. Han poengterer avslutningsvis (punkt 5, boken s. 615): «Høyesterett er ikke uten ansvar for at domstolenes spillerom ved fastsettelse av straff er blitt betydelig redusert.»

Mens disse to artiklene behandler Høyesteretts rolle generelt, følger deretter to artikler som tar for seg utvalgte lovbruddstyper.

Tore Scheis etterfølger som justitiarius, Toril M. Øie, tar for seg forholdet mellom lovgiveren og domstolene i artikkelen «Lovgiversignaler om straffutmåling for voldtekt» der hun også viser til Matningsdals og Buschs artikler fra året før (*Lov, liv og lære*, s. 599–612). Øie gjennomgår lovhistorien og Høyesteretts respons, og konkluderer (punkt 4, boken s. 610) med at «Høyesterett lojalt har fulgt lovgiversignalene om skjerpet straff for voldtekt».

Førstestatsadvokat Hans Tore Høviskeland skriver om «Miljøkriminalitet i høyesterettspraksis de siste 15 år» (i *Rettsavklaring og rettsutvikling*, s. 550–576). Tesen i artikkelen er at det på miljøområdet er gjort viktige grep

både ved skjerpingen av lovreglene og av straffenivået. Forfatteren nevner spesielt (punkt 3.2, boken s. 556–557) Sør-Østerdal tingretts dom av 15. april 2016 (TSOST-2014-168573), der retten la til grunn at straffebudet mot grov miljøkriminalitet i straffeloven 1902 § 152 b skulle anvendes ved ulovlig jakt på ulv. (Se nå straffeloven 2005 § 240.) Som forfatteren opplyser, var dommen anket da festskriftet gikk i trykken. Siden kom Eidsivating lagmannsrett i dom av 5. april 2016 til at straffeloven § 152 b ikke kunne anvendes (LE-2015-83191), men Høyesterett fastslo i dom av 1. september 2016 at forholdet ble rammet av straffelovens bestemmelse i samsvar med tiltalen (HR-2016-1857-A). Straffen ble satt til ubetinget fengsel fra tre måneder til ett år for de domfelte, samt til tap av retten til å drive jakt og fangst i tre år.

Forfatteren fremhever også (punkt 4.1.1, boken s. 559) at Høyesterett har lagt til grunn at det ikke er formildende at ulveforvaltningen er kontroversiell; tvert imot gir dette en ytterligere grunn til konsekvent og streng straffegjennomføring for å formidle det vernehensynet som ligger til grunn for reglene (Rt. 2002 s. 258 på side 261). Her vil altså straffenivået skjerpes, ikke av hensyn til, men for å påvirke rettsfølelsen i en del av befolkningen.

Når straff er utmålt, skal den også sones. Direktør i Kriminalomsorgsdirektoratet Marianne Vollan skriver om normalitetsprinsippet i «Mot normalt?»: Normalitetsprinsippet i norsk straffegjennomføring» (i *Lov, liv og lære*, s. 548–560). Som forfatteren fremhever, er det mange sider ved normalitetsprinsippet, og fullt utbytte får man først ved samarbeid fra den domfelte selv (punkt 3, boken s. 559). Straffegjennomføringen og hvordan den setter domfelte i stand til å møte samfunnet ved løslatelse, er en viktig del av kriminalpolitikken, både av hensyn til de straffede selv og risikoen for nye straffbare handlinger.

Som leseren vil se, er det maktens kvinner og menn som uttaler seg: Høyesterett kommenterer sin egen praksis og forståelse av lovgiverens signaler. Riksadvokaten kommenterer Høyesteretts respons på påtalemyndighetens prosedyre og Stortingets for- og etterarbeider. Førstestatsadvokaten fra Økokrim reddegjør for en vesentlig straffskjerping på miljøområdet bl.a. gjennom rettspraksis, og Kriminalomsorgens direktør skriver om straffegjennomføringen hennes etat har ansvar for.

Artiklene gir imidlertid grundige oversikter og drøftelser om viktige spørsmål. Det er også plass til nyanser: Riksadvokaten ser annerledes enn

Matningsdal på hvordan Høyesterett burde respondert på tidligere signaler fra Stortinget. Også mellom Høyesteretts eldste dommer og den nye justitarius er det meningsforskjeller: Matningsdal kritiserer avgjørelsen i Rt. 2012 s. 1084 (fire og et halvt års fengsel for voldtekt) og fremholder at det er «uforståelig» for ham at straffen ikke ble strengere (punkt 4.3, boken s. 577). Som leseren kan gjette, var ikke Matningsdal med på denne enstemmige avgjørelsen. Det var derimot Øie, som fremholder at det var under tvil Høyesterett fant at volden var så alvorlig at den tilsa strengere straff enn normalstraffenivået på fire års fengsel (punkt 3.1, boken s. 605): «Voldsbruken lå med andre ord i grenseland for hva som er straffskjerpene.»

Disse artiklene er nødvendige å kjenne for den som vil være oppdatert om straffutmåling og straffegjennomføring, og det er grunn til å takke forfatterne, redaktørene og forlaget for å ha gitt tillatelse til at artiklene kan trykkes her. Forhåpentligvis kan dette temanummeret øke interessen både for de festskriftene artiklene er hentet fra, og for spørsmål om straffutmåling og straffegjennomføring.